

Nr 153.

Av herr **Holmström m. fl.**, om understöd åt stationsinspektoren Karl Tirén för visst samlings- och forskningsarbete.

Stationsinspektor Karl Tirén i Bergvik har, sedan han år 1903 placerades för tjänstgöring vid Kiruna station, under lediga stunder, semestrar och tjänstledigheter ägnat sig åt att uppteckna eller per fonograf upptaga lapska visor och melodier, förekommande huvudsakligast på svenskt riksområde. Den lapska musikkulturen, som kan antagas ursprungligen ha varit mycket rik, har emellertid, icke minst genom den närmare kontakten med den moderna kulturen, blivit alltmer sparsamt framträdande. Bland de äldre lapparna levde dock kvar en musikskatt i det fördolda, gömd, ja, av vissa skäl hemlighållen för utomstående och det var hos dessa gamla musikkörfarna lappar, nu i stort antal avlidna, som stationsinspektor Tirén började sitt samlingsarbete. Genom att leva med lapparna i deras dagliga liv, följa stammar och familjer från betesplats till betesplats under vinter och sommar och därunder visa sig för dem som en pålitlig vän av deras folk vann Tirén deras förtroende och kunde så förmå dem att meddela sina hemliga melodier.

Dessa melodier, kallade *vuolleh* eller *jojkningar* — ibland förekomma även rent hedniska galdersånger — representera en art av musik, som, såvitt man hittills kunnat utröna, är helt ursprunglig, urlapsk, utan påverkan från kringboende germanska folks musik. Idéinnehållet i melodierna består i att i karaktiserande tonföljder beskriva egenarten hos medmänniskor, djur, fjäll, sjöar, floder, naturföreteelser, o. d., t. ex. varje medlem av en lappfamilj, svenska myndighetspersoner, vargen, björnen, bävern, norrskenet, snön o. s. v.; melodierna kunna lämpligast jämföras med de s. k. *ledmotiven* i Richard Wagners operor, återkommande då och då för att beteckna en hjälte, en kvinna, o. d., i musikdramat. Wagner har här, utan aning om dessa lapska melodikarakteristiker intuitivt infört ledmotiven i sina musikedikter som moment av en högre musikkultur. Det är ju påfallande, att den europeiska högtstående musikkulturen med ledmotiven nått fram till vad som sedan urminnes tider varit ett primitivt nomadfolks arvedel.

Genom Karl Tiréns oförtrutna arbete ha dessa melodier nu i stort antal räddats åt eftervärlden, åt den internationella etnografiska forskningen och åt skapande kompositörer, vilka redan genom Karl Tiréns förmedling inarbetat åtskilliga lappmotiv i sina tondikter och därigenom åstadkommit en sällsam stämning. Den etnografisk-etnologiska forskningen har hälsat insamlingen av lapplåtarna som en högst förtjänstfull kulturgärning av största vetenskapliga in-

tesse, ty utforskningen av primitiva folks musik står ännu ej på höjden av andra undersökningar inom etnografien. Att Sverige, som hyser den största delen av lappfolket, har skyldigheter att stödja insamlingen av detta folks musik, säger sig självt, och det skulle vara otänkbart, att vårt land, som härbärgerar rika etnografiska samlingar i Stockholm och Göteborg från de utom Europa liggande världsdelarna, skulle förbigå den systematiska utforskningen av det nomadfolk, som vistas inom rikets landamären.

Uppteckningarna av lapplåtarna ha gjorts och ekonomiskt burits av Karl Tirén, som samtidigt skött sitt borgerliga yrke med sådant nit och sådan framgång, att han tillerkänts guldmedaljen i åttonde storleken för »nit och redlighet i rikets tjänst». Hans tjänstgöring som järnvägsman tillåter emellertid honom ej att samla sig till en sammanfattning av sina upptecknade resultat, utan man kan befara att hans rika arkiv skall gå till eftervärlden endast som primärmaterial, utan befruktande värde för den internationella vetenskapen och den internationella tonkonsten. Farhågorna härför äro så mycket större som Tirén instundande juni fyller sextiotvå år och först vid pensionsålderns inträde kan få tid att ägna sig åt bearbetningen av materialet för att sammanföra det i ett samlingsverk. Det kan tilläggas, att ingen annan än den, som är helt förtrogen med lappkulturen och har den musikaliska begåvning, som är förutsättningen för uppteckningarna, kan verkställa och föra arbetet till slut. Vidare gäller det här i stor utsträckning en utdöd och i allmänhet en utdöende kultur, som aldrig så stora ansträngningar i senare tid icke skola kunna rekonstruera.

Karl Tirén har också uppskattats av in- och utrikeskompetenta myndigheter, sålunda har han kallats att vara associé i K. Musikaliska Akademien och likaså associé i Nationernas Förbunds institut för intellektuellt samarbete. Han har förlänats medaljen Litteris et Artibus. Tirén är hedersledamot av Norrlands nation i Uppsala samt hedersledamot av Gävleborgs läns amatörmusikerförbund. Han har för språkstudier under längre perioder vistats i England, Frankrike och Tyskland.

Tirén har åren 1908—1925 under sammanlagt 20 månader med avstående av lönen, samt ett tiotal månader med hel eller avkortad lön genomströvat Lappland från Lyngenfjord i norr till Härjeådalens södra gräns och dels upptecknat, dels fonografiskt upptagit lapparnas musik (ett arbete med expeditioner, som kostat honom personligen c:a 12,000 kr.). Av skörden har Etnografiska Museet i Stockholm erhållit 500 fonogram. I hans ägo finnas ytterligare ett par hundra fonogram samt dagböcker och 540 upptecknade lapska låtar jämte flera föredrag i ämnet. Tirén har varit kallad att hålla flera uppmärksammade föredrag i detta ämne. Av dessa må nämnas för Institut de Coopération intellectuelle, ett föredrag i Carlo Magnouniversitetet i Prag år 1927 på Nationernas Förbunds 1:a congrès des arts populaires.

En inbjudan 1928 från Palais des beaux Arts i Bryssel kunde Tirén icke hörsamma på grund av dödsfall inom familjen. Tirén har vidare hållit ett föredrag i Musikaliska Akademien, ett i Nordiska Museet samt ett flertal i olika delar av landet. För närvarande föreligga underhandlingar om tre föredrag i Berlin och ett i Köpenhamn.

Dessutom visa här bifogade intyg från representanter för vetenskapen och tonkonsten i vårt land den höga värdesättningen av Tiréns insatser.

Det torde sålunda vara påtagligt, att de av Tirén bedrivna forskningarna äro av sådant vetenskapligt värde, att tillfälle bör beredas honom att ostört ägna sig åt deras fullföljande och avslutande. Det har redan tidigare inträffat, att riksdagen, då det gällt forskargärning av särskilt märklig art och för vetenskapen av högt värde, lämnat understöd i liknande syfte; så var fallet senast 1929 beträffande kontraktsprosten L. P. R. Mattsson för hans Rosaforskningar.

Den lämpligaste formen för att bereda Tirén möjlighet att slutföra sitt verk torde vara att han blir tjänstefri under de 3 år, som återstå till dess han ingår i pensionsåldern, och att riksdagen för dessa tre år anslår ett understöd åt Tirén, motsvarande den lön, som han helt går miste om, nämligen 6,660 kr. per år. Härvid förutsättes, att den förmån, som han i sin egenskap av stationsinspektör åtnjutit i form av fribiljetter, får kvarstå jämte bibehållen rätt till oavkortad pension.

Som en förutsättning för anslaget utgående bör gälla, att Tirén årligen till ecklesiastikdepartementet lämnar en redogörelse angående sitt arbete. Till vilken statens institution, som Tiréns verk i sinom tid skall överlämnas, må då bli beroende av ecklesiastikdepartementets prövning.

Under hänvisning till ovanstående och till utlåtanden i ämnet, som i bilagda intyg avgivits av lappforskningens främste representant Professorn vid Uppsala universitet, K. B. Wiklund, av föreståndaren för Naturhistoriska Riksmuseets etnografiska avdelning, Professor K. G. Lindblom samt av Direktören för Kungl. Musikkonservatoriet, Professor Sven Kjellström, få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att som understöd åt stationsinspektoren Karl Tirén för fullföljandet och avslutande av hans samlings- och forskningsarbete beträffande lapparnas musik för budgetåret 1931—1934 anslå 6,660 kr. per år på de villkor som härovan anförts eller, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Stockholm den 22 januari 1931.

		<i>Nils Holmström.</i>
<i>Fabian Månsson.</i>	<i>Adolv Olsson,</i> Gävle.	<i>Verner Hedlund,</i> Östersund.
<i>P. Persson,</i> Trängen.	<i>Johan Olofsson.</i>	<i>H. Lundström.</i>
<i>Nils Olsson,</i> i Rödningberg.	<i>N. E. Nilsson.</i>	<i>Bj. Holmgren.</i>
<i>Allan Vougt.</i>	<i>Harald Hallén.</i>	<i>Ad. Wiklund.</i>
<i>O. Johansson,</i> Edsbyn.	<i>P. S. Hedlund</i> i Häste.	<i>Edvard Lithander.</i>
<i>G. A. Björkman.</i>	<i>Per Pehrsson.</i>	<i>Ernst Lindley.</i>

Bil. 1.

Sedan fråga uppstått att genom tjänstledighet med bibehållen lön bereda stationsinspektoren vid Statens järnvägar Karl Tirén i Bergvik tillfälle att för utgivning bearbeta och renskriva sina samlingar av lapska joikningsmelodier med tillhörande texter och förklaringar, ber jag härmed få på det livligaste tillstyrka en sådan åtgärd. För kännedomen om lapparnas värld äro dessa egendomliga och nu i de flesta svensk-lapska trakter tyvärr så gott som försvunna melodier av oskattbar betydelse, och enligt samstämmiga uttalanden av de musikvetenskapligt bildade personer, som haft anledning att syssla med dem, äro de av stor vikt även för kännedomen om den primitiva musiken i allmänhet, dess tillkomst och utveckling. Tvenne finska forskare ha tidigare samlat och utgivit dylika melodier från finska och norska lapp-trakter, vilka samlingar väckt livlig uppmärksamhet i de vetenskapliga kretsarna, men från vårt land föreligger ännu blott ett fåtal joikningsmelodier i tryck. När nu herr Tirén under en lång följd av år på ort och ställe med fonograf eller direkt på papperet insamlat ett mycket stort antal sådana, är det i vetenskapens intresse högst önskvärdt, att det med det snaraste beredes honom tillfälle att fortsätta och slutföra det tidsödande och maktpåliggande utskrivningsarbetet. Att han är kompetent härtill, har han, så långt jag som icke speciellt musikhildad kan döma, visat i sin artikel »Om joikning och vuolleh», sid. 294—306 i »Jämtländska studier», Uppsala 1928. Jag vill alltså livligt förorda, att han för bearbetande och utskrivande av sina hörande samlingar måtte under härför nödig tid få med bibehållen lön åtnjuta tjänstledighet från sin stationsinspektorsbefattning vid Statens järnvägar. En självfallen förutsättning är ju, att ifrågavarande utskrifter bliva statens egendom, och torde de kanske lämpligast böra årligen inlevereras till Landsmålsarkivet i Uppsala eller Musikaliska Akademiens bibliotek.

Uppsala den 18 januari 1931.

K. B. Wiklund.
 Professor vid Uppsala universitet.

Bil. 2.

Stockholm den 19 januari 1931.

Stationsinspektör Karl Tirén i Bergvik, som sedan århundradets början varit en outtröttlig och insiktsfull samlare av lapska låtar av olika karaktär, har genom denna sin verksamhet gjort sig högeligen förtjänt även av den etnografiska forskningens tacksamhet. Hans goda uppteckningar av lapparnas melodier, som kräva ett ovanligt gott öra för nyanser i deras ofta sällsamma ton och takt, ha räddat åt Sverige och världen den gamla nedärvda lapska musikkulturen, vilken utan Tirén nu icke längre hade kunnat bevaras. De yngre generationerna av lappar ha i allmänhet påverkats av den moderna civilisationen, så att känslan för traditionens värde och traditionerna själva

försvunnit eller håller på att försvinna. Tiréns sagesmän voro gamla, redan då de meddelade honom ur sin skatt av gamla låtar och ha nu i stort antal avlidit, varför det etnologiska material, som Tirén sammanbragt, aldrig kan ersättas, om det skulle förkomma, och i obearbetat skick förblir det en otillgänglig skatt. Att insamlaren, som visat en så eminent förmåga att fånga dessa melodier från ofta motsträviga och vidskepliga individer, också är rätte mannen att fullborda och utgiva samlingsverket i manuskript eller tryck säger sig självt. En mera kompetent bearbetare kan icke uppletas.

I egenskap av representant för den etnografisk-etnologiska forskningen i Sverige ber jag att på det varmaste få tillstyrka syftet i den motion, som framlagts av herr Holmström i Gävle m. fl. rörande herr Karl Tirén.

Gerhard Lindblom.

Bil. 3.

Karl Tiréns forskningar i Lappland och uppteckningar av lappländska melodier hava varit av en oskattbar betydelse för musikkulturen i vårt land. Utom det direkta värdet av dessa låtars eller melodiers bevarande hava de redan tjänat som incitament och motiv i ett högst betydande symfoniskt verk och komma säkerligen att ligga till grund för ännu andra verk av olika slag.

Det vore synnerligen behjärtansvärt att Karl Tirén finge odelat ägna sin tid åt allt vidsträcktare arbete i samma anda, medan hans krafter räcka, och därmed göra sig själv heder och Sverige en stor tjänst.

Stockholm den 12 januari 1931.

Sven Kjellström,
 Professor, Direktör för K. Musikkonservatorium.
